

b) *Az Alföld és a Dunántúl összehasonlítása.* Ha két dolgot össze akarunk hasonlítani, először mindkettőnek a jellemző vonásait kell felkeresnünk. Ezek közül kiválasztjuk azokat, amelyek csak az egyik összehasonlítandóban vannak meg. Így keressük meg a feleletet az alábbi kérdésekre.

Hol terül el az Alföld, hol a Dunántúl? Melyiknek a helyzete kedvezőbb? Miért? Miben különböznek egymástól nagyság szempontjából?

Mi nincs az Alföldön, amiből a Dunántúlon sok van? Van-e a két területen teljesen megegyező vidékek? Melyek azok?

Miben egyezik a két terület hőmérséklete? Hasonlítsuk össze a csapadék eloszlását!

Mi jellemzi a Dunántúl és mi az Alföld vízrajzát? Melyik vidéké egységesebb? Miért?

Mi a legnagyobb különbség a két terület növényvilága között? Mi ennek az oka? Van-e rokonvonás a két terület állatvilágában?

Mi a Dunántúl és az Alföld lakosságának közös saját-sága? Az Alföld mely nyelvű lakosai hiányoznak a Dunántúlon, és fordítva? Miben különbözik a két lakosság foglalkozása? Miben egyezik?

Miért nincs a Dunántúlon tanyás-település?

Hasonlítsuk össze a két vidék vízi és országutait, vasútait, városait és vármegyéit!

*III. Összefoglalás.* A főbb egyezések és különbségek felsorolása, megokolása.

1946. december 2. hete.

*Általános iskola V. osztály.*

*A tanítás anyaga:* A házi egér.

1. *Előkészítés.* 1. *Számonkérés.* A múlt órán tanultak felújító számonkérése rövid kérdésekre, és folyamatos elmondással.

2. *Athajlás.* Az éléskamra réme, álmaink megzavarója: ugyan mi lehet?!

3. *Célkitűzés.*

*II. Tárgyalás.* a) *Élete.* Csöndes téli estén halk nesz és vékonyka cincogás üti meg fülünket. Ugyan mi lehet az? Igen, egy kicsi egérke tévedt be a szobánkba a kamrából. Csak onnan jöhetett, hiszen ott van az ő rendes otthona, konyhája. (Persze csak addig, amíg a Cirmos véget nem vet a lakmározásnak!) Vannak, akik megijednek tőle, pedig az egérke még jobban megrémül tőlünk, a neki oly hatalmas embertől. Futkároz a neki ismeretlen szobában föl s alá. Majd meghúzódik egy sarokban. Nézzük csak meg jobban a mi egérkénket! Milyen?

b) *Külseje.* Teste majdnem gömbalakúnak látezik. (Szemléltetés.) Lábacskáit maga alá húzza. Apró, fekete szemek okosan nézegetnek körül, miközben orrával gyorsan szimatol, bajuszának hosszú szőrszálai pedig idegesen tapogatnak mindenfelé.

c) *Szervezete.* Hogyan került az egérke a zárt szobába? Ha kalitkába zárjuk és valami táplálékot, meg egy darabka fát teszünk melléje, a kis egér, ha jól lakott, nemsokára nekiáll a fadarabnak — és szorgalmasan rágesálni kezdi. Ugyan miért teszi ezt? Hiszen evett már eleget. (Az egér fogazatának szemléltetése.)

Rágcsáló szerszáma az a négy kis metszőfog, amely fehéren kandikál ki elől a szájából: kettő a felső, kettő az alsó állkapocsban. Ezek mögött hézag következik, mert szemfogai (mutassuk meg a magunkét!) nincsenek. Hátul pedig mindkét állkapocsban három-három, összesen tehát *tizenkét* redős zápfoga van a növényi táplálék megőrlésére.

Ha a kalitka egyik oldala fából lenne, hamar utat rágná rajta a mi kis foglyunk és kiszabadulna fogságából. Ezzel már el is árulta, hogy milyen eszközzel jutott a szobába!

Kitűnő, elkophatatlan vésők az ő metszőfogai. A rágásban ugyan kopnak ezek is, de ez szinte soha meg nem látszik rajtuk, mert amennyit kopnak, ugyanannyit nőnek is ezalatt gyökerükből.

Ha a kalitkába zárt egér nem találna fát, amin fogait kopthathatná, úgy megnőnének használatlan vésői, hogy kinyúlnának szájából, és miattuk — bizony a mi kis hivatlan vendégünk éhen pusztulna. Mi kényszeríti tehát az egeret az állandó rágásra? Igen, fogainak (metszőfogainak) gyors növekedése kényszeríti az egeret arra, hogy fogait folyton koptassa, használja, tehát arra, hogy *rágcsáljon*.

De mást is láthatnánk ám a kalitkába zárt egérkén! Azt, hogy évéskor és azután „mosakodik“! (Van olyan gyermek, aki példát vehetne az egérkétől!) Két lábra állva, első lábaival nagy sebesen simogatja pofáit.

Ha egészen közelről nézzük hivatlan vendégünket, azt is észrevehetjük, hogy füle meztelen, csupasz, lábait és hosszú farkát pedig kevés szőr és pikkelyek borítják. Mire való a pikkely? Amikor az egér észreveszi, hogy az éléskamrában sonka van, ez nagyon jól esne neki (is!) Mivel azonban ez az ízes falat csak létrával volna megközelíthető, lévén egy kötél, amely a kamra két fala között van kifeszítve — talán éppen az ő „látogatása“ miatt, a mi egérkénk nem bírja megszerezni a látott ényenséget! Azaz, mégis csak megszerzi! Hogyan? Felmászik a kötélig a falon! Hát ezt mint teszi? Erreszolgál pikkelyes farka! Kis hegyes, körmös lábaeskáival felhasználja a fal legkisebb repedéseit is, ugyanezekbe kapaszkodik meg erős pikkelyes farkával is: így tolja fel testét a falon, egészen a kötélig. Na, de most hogyan teszi meg ott az utat? Hiszen nem kötéltáncos az egér, hogy egy szál kötél, zsineg, vasdróton végigsétáljon? Pedig az is tud lenni, ha sonkáról van szó! Ebben a munkában segíti őt hosszú farkincája. A kötéltáncosok kezében, amikor a kifeszített kötél végigsétálnak, egy hosszú, nehéz vasbot van, amellyel nagyban elősegíti számukra az egyensúlyozást. Hát ezt tanulta el a kötéltáncostól (vagy a

kötéltáncos az egértől!) a mi kis állatkánk, s úgy végigsétál a vékony zsinegen is, mint ti a síma járdán. Akkor azután hozzálat a falatozáshoz! Ugy jól lakik, hogy napokig alhat! Igen? De nincs mégsem olyan nyugodt élete, hogy ezt megtehetné. Sok az ellensége is. Például? Nemcsak a cicá, hanem a nagyobb állatok is életére törnek! Ez ellen is védekezni kénytelen; mégpedig azzal, hogy igen szapora, sok kis egérfiaeskája van.

Nagyon kártékony az ember szempontjából. Ahol megfészkelte magát, nehéz kiirtani. Ha nem volna olyan szapora, bizony már régen kipusztult volna a fajtája! Mivel pusztítják? (Macska a főellensége, egérfogó stb.)

III. Összefoglalás. a) Táblára (füzetbe) írjuk a lényeges szavakat.

b) Rajzoljunk kis egérkéket! (Táblai rajz: az egér koponyája; erős nagyításban.)

1946. december 3. hete.

Általános iskola VI. osztály.

A tanítás anyaga: A kereszténység a római birodalom romjain.

(Olvasmánytárgyalásként.)

Római élet a császárság korában. Mióta a római nép a világ ura lett s ennek kincsei Rómába özönlöttek, ez a város volt a világ legszebb, legnagyobb városa. Lakossága millióra szaporodott. Ezt megkönnyítette az, hogy a rómaiak mindenfelé kiépítették az utakat, és gondoskodtak a közlekedés biztonságáról. Az utak kapcsolták Rómához a tartományokat, melyeknek lakói iparkodtak megtanulni a római nyelvet, átvenni a római szokásokat. A római műveltség mindenfelé elterjedt, s ez a műveltség egy családdá fűzte össze az akkori világ népeit.

Augusztus uralkodása alatt tartották meg Róma újjászületésének ünnepét. Az ünneplésben görögök, főniciaiak, zsidók s más keletiek is részt vettek, annak kifejezésére, hogy Augusztus állama már világállam. Egy ázsiai író mondotta: „Ti az emberek kölesönös kapcsolata által a világot egy családdá tettétek.”

Rómát Neró újra felépíté szabályos utcákkal, utakkal, magának pedig palotát épített, melyet fényességéről „aranyház”-nak neveztek. A többi császár is szép épületeket emelt, a gazdagok nagyszerű villákat építettek, úgy, hogy Róma lett a birodalom legszebb városa. Később Konstantinápoly versenyzett vele, mióta Konstantin császár azt tette székhelyévé és szépen kiépítetté. Alexandria a világ első kereskedő városa és a tudományoknak volt a központja.

A nagy császári birodalomban már csak római polgárokból és rabszolgákból állt a társadalom. A rabszolgákat a császárok a törvény védelme alá helyezték. Megölni, kínozni nem volt szabad, de a rabszolgák teljes felszabadítására ennek